
ФІНАНСОВИЙ РИНОК

УДК 336.722: 336.71(477)

ББК 65.261

Коваленко В.В.

РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВ УКРАЇНИ ЯК ДОМІНУЮЧИХ УЧАСНИКІВ ФІНАНСОВОГО РИНКУ

Одеський національний економічний університет,
Міністерства освіти і науки України,
кафедра банківської справи,
65082, м. Одеса,
вул. Преображенська, 8,
тел.: 0958480729,
e-mail: kovalenko-6868@mail.ru

Анотація. Стаття спрямована на дослідження методів та інструментів регулювання банків України. Обґрунтовано, що стабільна діяльність банків України в певній мірі залежить від ефективного функціонування системи регулювання. У порівнянні з усіма учасниками фінансового ринку, банки займають домінуючу нішу на ньому з позиції надання фінансових послуг та їх ролі у піднесенні економічного зростання в державі.

Метою статті є розробка рекомендацій щодо підвищення ефективності регулювання діяльності банків України з точки зору урівноваження регулюючого впливу на усіх фінансових посередників та подальшого запровадження системи макропруденційного регулювання.

Доведено, що подальше удосконалення системи регулювання банків України базується на реалізації стратегії макропруденційного регулювання та нагляду та запровадження в Україні моделі на основі «двох вершин».

Обґрунтовано, що регулювання банків України виступає підґрунтям забезпечення їх фінансово стійкого розвитку, що сприятиме економічному піднесенню в державі.

Ключові слова: регулювання, банківський нагляд, макропруденційне регулювання, фінансовий ринок, банки, фінансові посередники.

Kovalenko V.V.

REGULATION OF BANKS OF UKRAINE AS THE DOMINANT FINANCIAL MARKET PARTICIPANTS

Odessa National Economic University,
Ministry of Education and Science of Ukraine,
Department of Banking,
Preobrazhenska str., 8, Odesa,
65082, Ukraine,
tel.: 0958480729,
e-mail: kovalenko-6868@mail.ru

Abstract. The article aims to study methods and instruments for regulating banks in Ukraine. Proved that the stable activities of banks Ukraine to some extent dependent on the efficient functioning of the regulation. Compared to all the participants of the financial market, banks occupy a dominant niche in it from a position of financial services and their role in the rise of economic growth in the country.

The article is to develop recommendations for improving regulation of banks Ukraine in terms of balancing the regulatory impact on all financial intermediaries and the subsequent introduction of macroprudential regulation.

It is proved that further improve the system of regulation of banks Ukraine is based on the implementation of the strategy macroprudential regulation and supervision and implementation in Ukraine model based on “twin peaks”.

Substantiated that the regulation of banks Ukraine is the foundation to ensure their financial sustainability, which will contribute to economic recovery in the state.

Keywords: regulation, banking supervision, macroprudential regulation of financial markets, banks and financial intermediaries.

Вступ. Стабільна діяльність банків України в певній мірі залежить від ефективного функціонування системи регулювання. У порівнянні з усіма учасниками фінансового ринку, банки займають домінуючу нішу на ньому з позиції надання фінансових послуг та їх ролі у піднесенні економічного зростання в державі.

Особливості функціонування банків України в ринковій економіці обумовлюють необхідність організації контролю та нагляду за ними. Банки виконують життєво важливу роль посередника, акумулюючи заощадження приватних осіб і підприємств, надаючи їх іншим фізичним і юридичним особам, тобто банки перерозподіляють мобілізовані грошові кошти для найбільш ефективного і продуктивного використання.

Нагляд і регулювання банківської діяльності виступають однією з основних умов забезпечення фінансової стійкості. Потреба в інституті банківського нагляду виникла внаслідок особливої соціальної значущості і відповідальності банків перед суспільством.

Криза довіри до банківських інститутів внаслідок їх нездатності виконувати узяті на себе зобов'язання викликає дезорганізацію грошової сфери і зростання соціальної напруженості. Саме з цієї причини банки традиційно знаходяться під пильним наглядом спеціально створених для цього органів державного управління.

Актуальність питання банківського регулювання та нагляду забезпечується певним набором аргументів. Банківські установи є важливими учасниками фінансового ринку. Стійкість окремої банківської установи прямо впливає на рівень стабільності банківської системи в цілому. Тому, визначення механізмів і інструментів регулювання діяльності банків є головним завданням сьогодення.

Аналіз останніх публікацій. Проблеми забезпеченості повернення банківських позичок та мінімізації кредитного ризику приділено увагу багатьох вітчизняних економістів та практиків. Вагомий внесок у розв'язання цієї проблеми зробили О. Барановський [1], М. Зверяков [2], М. Коваленко [3], В. Міщенко [4], С. Міщенко [5], С. Науменкова [6], Г. Табачук [7], М. Федик [8], О. Чуб [9] та інші. Водночас, незважаючи на значну кількість публікацій з даної проблематики, наукові дослідження, на наш погляд, потребують подальшого розвитку.

Постановка завдання. Розробка рекомендацій щодо підвищення ефективності регулювання діяльності банків України з точки зору урівноваження регулюючого впливу на усіх фінансових посередників та подальшого запровадження системи макропруденційного регулювання.

Результати. Згідно із визначенням, яке надане у Законі України «Про Національний банк України», банківське регулювання – одна із функцій НБУ, яка полягає у створенні системи норм, що регулюють діяльність банків, визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду, відповідальність за порушення банківського законодавства [10]. Із даного визначення випливає, що регулювання діяльності банків України здійснюється через організацію системи банківського нагляду та регулювання структурно-логічна схема якої представлена на рис. 1.

Рис. 1. Структурно-логічна схема теоретичного обґрунтування економічної сутності банківського регулювання та нагляду [11, С. 368]

Проблематикою удосконалення системи регулювання банків України на сьогодні є в першу чергу упорядкування інфраструктури фінансового ринку, що викликано не виконанням фінансовими посередниками функції фінансового забезпечення сталого економічного розвитку, недостатньою незалежністю органів регулювання та нагляду, відсутністю інформаційної прозорості, відсутністю стійкого розвитку.

Для вирішення представлених вище проблем необхідно реформування системи регулювання та нагляду за фінансовим сектором; реформування самого фінансового сектору

через трансформацію монетарної політики та інституційної незалежності Національного банку України.

Домінуюча позиція банків на фінансовому ринку України визначається обсягом надання фінансових послуг не фінансовим корпораціям та домашнім господарствам (рис. 1).

Таблиця 1

Динаміка показників кредитної активності за групами банків України за 2011–2014 рр., % (розраховано з використанням матеріалів [12])

Назва показника	Період					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Кількість банків, які мають банківську ліцензію	176	176	176	180	163	117
Загальні активи, млн грн	1 090 248	1 211 540	1 267 892	1 408 688	1 520 817	1 571 411
Кредити надані, млн грн	755 030	825 320	815 327	911 402	1 006 358	965 093
Темп приросту, %	1,03	9,31	-1,21	11,78	10,42	-4,10
Резерви за активними операціями, млн грн.	148 839	157 907	141 319	131 252	204 931	321303
Темп приросту, %	22,00	6,09	-10,50	-7,12	24,64	56,78
Співвідношення сформованих резервів до сукупного кредитного портфеля банків, %	19,71	19,13	17,33	14,40	20,36	33,29
Частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів, %	11,20	9,60	8,90	7,70	13,50	22,1
Вкладення в цінні папери, млн грн.	40160	39 335	87 719	138 287	168 928	198 841
Зобов'язання банків, млн грн., з них:	806 823	765 127	898 793	1 085 496	1 168 829	1 150 672
кошти суб'єктів господарювання	143 928	115 204	186 213	234 948	261 372	317 626
кошти фізичних осіб	213 219	210 006	306 205	433 726	416 371	389 060
Капітал, млн грн.	137 725	155 487	169 320	192 599	148 023	103 713
Витрати, млн грн.	149 875	150 486	145 550	167 452	263 167	265 793
Темп приросту, %	-17,40	0,41	-3,28	15,05	57,16	0,99
Фінансовий результат діяльності банків, млн грн.	-13 027	-7 708	4 899	1 436	-52 966	-66 600
Рентабельність активів, %	-1,45	-0,76	0,45	0,12	-4,07	-5,46
Рентабельність капіталу, %	-10,19	-5,27	3,03	0,81	-30,46	-51,91

Як свідчать дані таблиці 1, діяльність банків України за аналізований період не можна визначати як задовільною, але це викликано чинниками кризи різних рівнів фінансових,

соціально-економічних та політичних відносин в країні. Але, можна констатувати той факт, що обсяги фінансових послуг, які надають банки набагато більші за розміром та різноманіттю ніж інших фінансових посередників фінансового ринку.

Як зазначає автор у науковій статті [13, с. 44], реформування фінансового ринку України необхідно за наступних причин.

По-перше. Одним з основних елементів «аварійного пакету реформ», – неплатоспроможні банки / фінансові установи, які загрожують макроекономічною дестабілізацією і фіскальними ризиками, тригером набігів вкладників і інвесторів. Реформування фінансового сектору повинно відбуватися задля відновлення макроекономічної і мікроекономічної стабільності з метою запобігання загострення проблеми бідності в короткостроковій перспективі.

По-друге. Здоровий фінансовий сектор є обов'язковим для відновлення довіри (довіра вкладників і інвесторів) і збільшення внутрішніх заощаджень та міжнародних інвестицій, які є необхідними передумовами для фінансування стійкого зростання (фінансування малого та середнього бізнесу, якості / оновлення технологій і експортне фінансування, інфраструктура).

Таким чином, необхідна трансформація системи регулювання за фінансовими посередниками з точки зору інституційного визначення регулюючих органів та запровадження в повному обсязі системи макропруденційного регулювання.

У світовій практиці існує декілька моделей наглядових систем за фінансовими посередниками, а саме:

– **Національні:** *секторна* – кожен сектор фінансового ринку регулюється окремим органом; *«двох вершин»* – обов'язки о регулюючих органів розподіляються на пруденційний нагляд та регулювання бізнесу; *єдиний орган нагляду* – нагляд за усіма секторами фінансової сфери покладено на єдиний орган (центральний банк, спеціально створений орган);

– **Наднаціональні:** мегарегулятор – єдиний наглядовий орган у фінансовій сфері.

Дослідивши переваги та недоліки усіх моделей наглядових систем, автор схиляється до запровадження в Україні моделі на основі «двох вершин» (рис. 2).

Виходячи із представленого рисунку, подальше удосконалення системи регулювання банків України базується на реалізації стратегії макропруденційного регулювання та нагляду. На сьогодні в організаційній структурі Національного банку України створено департамент фінансової стабільності, основними повноваженнями якого є реалізація стратегії макропруденційної політики, а саме:

– аналіз фінансової стабільності, у тому числі аналіз системних ризиків, що загрожують стійкості фінансової системи, розроблення модельного інструментарію та регулярне проведення стрес-тестування фінансового (банківського) сектору;

– розроблення інструментарію макропруденційної політики для запобігання системним кризам і мінімізації негативних наслідків макроекономічних шоків;

– аналітична та адміністративна підтримка діяльності міжвідомчої Ради з фінансової стабільності, Комітету з фінансової стабільності НБУ та координація робіт з питань фінансової стабільності.

Реалізації концепції макропруденційного регулювання повинна проходити в три етапи, а саме:

І етап – формування стратегії концепції: реалізація конкурентних переваг у фінансовому секторі економіки; адаптація банківських систем до кризових процесів у світовій економіці; визначення пріоритетів стратегічних ініціатив розвитку банківських систем; координація норм та рекомендацій між всіма рівнями регулювання банківської діяльності (міжнародному, національному та самого банку);

Рис. 2. Інфраструктура регулювання та нагляду за фінансовими посередниками на основі моделі «двох вершин» (складено автором)

II етап – визначення чинників, що формують необхідні вимоги до макрорегулювання діяльності банків: макроекономічні умови розвитку банківського сектору економіки; зовнішньоекономічні фактори; соціально-економічна політика держави; структурні зміни у фінансовій сфері; особливості бюджетної і податкової політики; інформаційна прозорість бізнес-процесів банку; рівень розвитку та ступінь лібералізації банківської системи, її залучення у процеси глобалізації;

III етап – визначення ключових показників, які використовуються при оцінці ефективності концепції макрорегулювання: група показників, що застосовуються для звітування перед наглядовими міжнародними організаціями та національними урядовими органами; група показників, що характеризують капітальну стійкість як банківської системи в цілому, так і окремих банків з точки зору належності їх до певної групи; індикатори ринкової позиції банківських установ щодо макроекономічного регулювання та нагляду.

Економічна сутність, цілі, завдання та складові макропруденційної політики представлені на рисунку 3.

Якщо оцінювати заходи впровадження макропруденційних заходів на світовому рівні, то їх можна згрупувати за наступними категоріями:

- Макроекономічний ризик і ризик «фінансових пухирів»: резервні вимоги; ліміти за обсягами кредитування; податки на споживче кредитування (податок на основну суму боргу);
- Кредитний ризик і ринковий ризик: нормативи співвідношення обсягу кредиту і вартості застави (Loan - to - value ratio - LTV ratio); нормативи співвідношення суми заборгованості і доходу (debet - to - income ratio - DTI ratio); створення контрциклічних /

динамічних резервів (countercyclical / dynamic provisioning), формування резервів на можливі втрати за позиками; обмеження на короткі «продажі»; обмеження на операції з CDS (кредитний дефолтний своп);

– Валютний ризик і ризик потоків капіталу: податки на операції з капіталом; обмеження на відкриття валютної позиції банків; обмеження на вкладення в активи з номіналом в іноземній валюті; спеціальні вимоги по ліцензуванню; адміністративні заходи.

Висновки. Визначено, що регулювання банків України виступає підґрунтям забезпечення їх фінансово стійкого розвитку, що сприятиме економічному піднесенню в державі. Основні заходи, щодо трансформації системи регулювання банків містяться у наступному.

По-перше. Посилення функції макропруденційного нагляду, метою якого є відстеження системних ризиків. Для цього необхідно побудувати формалізований процес аналізу ризиків банківської системи та прогнозування виникнення системних криз у майбутньому. В процесі функціонування такої системи систематично переглядаються пріоритети макропруденційного нагляду для збереження гнучкості і вчасного реагування на нові особливості динамічного банківського ринку. Запровадження інструментів макропруденційного нагляду, у тому числі – резервування капіталу банків в контрациклічних цілях.

По-друге. Створення комітету фінансової стабільності для управління системними ризиками усієї фінансової системи та усунення прогалин та розбіжностей в нормативних документах, якими запроваджено основи пруденційного нагляду на фінансовому ринку.

По-третє. Фокус нагляду за окремими банками необхідно змістити з виконання нормативних вимог на превентивне управління ризиком. З цією метою за необхідне покращити функціонування мікропруденційного нагляду в банківському секторі та побудувати потужні системи раннього реагування задля раннього виявлення ризиків. Підхід до визначення інтенсивності проведення нагляду на рівні банків повинен базуватись на ризиках, притаманних конкретному банку, скоригованих на системну важливість даного банку. Встановлення тісного зв'язку між макропруденційним та мікропруденційним наглядом з метою фокусування останнього на найбільш ризикових сферах.

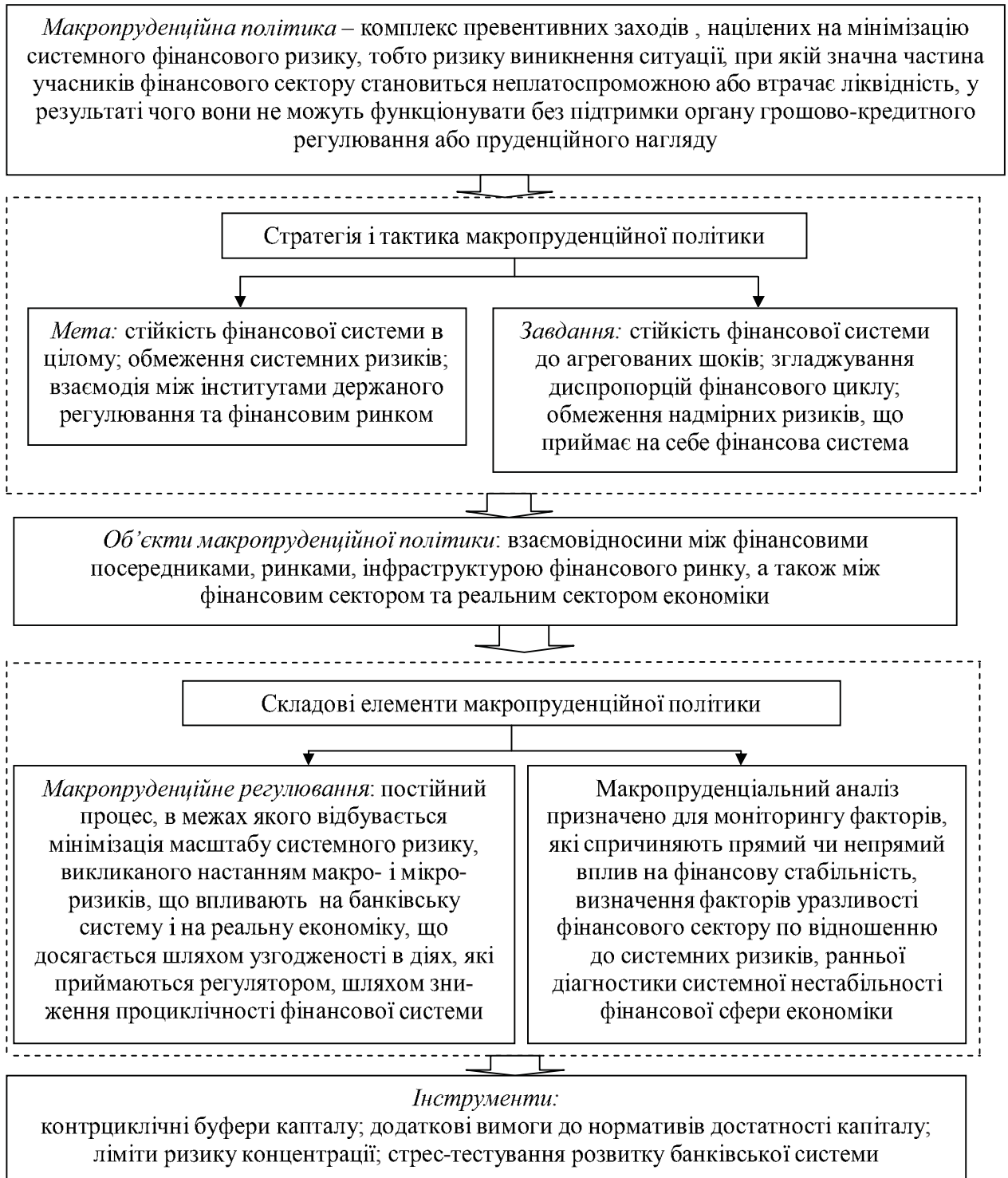

Рис. 3. Економічна сутність, цілі, завдання та складові макропруденційної політики (систематизовано автором за матеріалами [4; 6; 11])

По-четверте. Подальше запровадження консолідованого нагляду за банками відповідно до найкращих практик Європейського Союзу, рекомендацій Європейської служби банківського нагляду, Європейської служби нагляду за ринком цінних паперів і Європейської служби нагляду у сфері страхування і недержавного пенсійного забезпечення.

По-п'яте. Оздоровлення фінансового сектору через спрощення процедур реструктуризації / банкрутства підприємств (корпоративних і приватних), створення перехідного банку, перегляд мандатів та управління державними банками, ліквідація

перехідного банку, перегляд мандатів та управління державними банками, ліквідація кредитних спілок та перетворення їх у корпоративні банки, що дасть змогу ліквідувати неплатоспроможні банки та забезпечити безпеку депозитів – розміщення в «здорових» та стійких банках.

1. Барановський О. Регулювання і нагляд у банківській сфері: quo vadis? / О. Барановський // Вісник Національного банку України. – 2010. – №. 7. – С. 3–10.
2. Зверяков М. І. Банківський капітал: вимоги Базеля III / М.І. Зверяков, В.В. Коваленко // Фінанси України. – 2011. – №. 6. – С. 13–23.
3. Коваленко М. М. Сутність і складові механізми державного регулювання банківського сектору економіки / М. М. Коваленко // Теорія та практика держ. упр.: зб. наук. пр. – Х. : Магістр, 2011. – Вип. 2 (33). – С. 182 – 191.
4. Міщенко В. Методологічні засади запровадження макропруденційного регулювання та нагляду / В. Міщенко, А. Крилова // Вісник Національного банку України. – 2011. – №. 3. – С. 12–15.
5. Міщенко С. Удосконалення монетарної політики та регулювання фінансових систем / С. Міщенко // Вісник Національного банку України. – 2011. – №. 5. – С. 21–27.
6. Науменкова С. В. Зарубіжний досвід організації систем регулювання й нагляду за діяльністю фінансових установ / С. Науменкова // Фінанси України. – 2009. – №. 12. – С. 20–27.
7. Табачук Г. П. Основні цілі, завдання та принципи організації банківського регулювання й нагляду / Г. П. Табачук, О. Б. Бус // Вісник університету банківської справи. – 2011. – № 2 (11). – С. 151–157.
8. Федик М. В. Сутність державного регулювання банківської інфраструктури в Україні / М. Федик // Регіональна економіка. – 2010. – №. 4. – С. 91–97.
9. Чуб О. О. Концептуальні засади банківського нагляду в умовах глобалізації / О. Чуб // Фінанси України. – 2009. – №. 7. – С. 47–53.
10. Про Національний банк України [Електронний ресурс]: Закон України, прийнятий Верховною Радою України від 20.05.1999 № 679-XIV. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T990679.html.
11. Зверяков М.І. Управління фінансовою стійкістю банків: навчальний посібник / М.І. Зверяков, В.В. Коваленко, О.С. Сергєєва. – Одеса: Видавництво «Атлант», 2014. – 484 с.
12. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
13. Коваленко В. В. Реформування та стратегічний розвиток фінансової системи України / В. В. Коваленко // Science Rise. – 2015. – № 2/3 (7). – С. 43–46.

References

1. Baranovs'kyi, Oleksandr. "Regulation and supervision in the banking sector: quo vadis?" *Bulletin of the National Bank of Ukraine* 7 (2010): 3-10. Print.
2. Zvieriakov, Mykhailo, and Viktoriia Kovalenko. "Bank capital: Basel III requirements." *Finance Ukraine* 6 (2011): 13-23. Print.
3. Kovalenko, Mykola. "The essence and elements of the mechanism of state regulation of the banking sector." *Theory and Practice of Public Administration* 2 (33) (2011): 182 – 91. Print.
4. Michenko, Vladimir, and Anna Krylova. "Methodological principles introducing macro-prudential regulation and supervision." *Bulletin of the National Bank of Ukraine* 3 (2011): 12-15. Print.
5. Mischenko, Svitlana. "Improving monetary policy and financial system regulation." *Bulletin of the National Bank of Ukraine* 5 (2011): 21-27. Print.
6. Naumenkova, Svitlana. "Foreign experience of organization of regulation and supervision of financial institutions." *Finance Ukraine* 2 (2009): 20-27. Print.
7. Tabachuk, Hanna, and Oleksandr Bus. "Main goals, objectives and principles of banking regulation and supervision." *Journal of University of Banking* 2 (2011): 151-57. Print.
8. Fedyk, Mar'iana. "The essence of state regulation of banking infrastructure in Ukraine." *Regional economy* 4 (2010): 91-97. Print.
9. Chub, Olena. "Conceptual framework of banking supervision in the context of globalization." *Finance Ukraine* 7 (2009): 47-53. Print.
10. On the National Bank of Ukraine. The Law of Ukraine. Web. 17 May 2016. <http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T990679.html>.
11. Zvieriakov, Mykhajlo and Kovalenko, Viktoriia and Sierhieieva, Olena. *Managing financial stability of banks*. Odessa: Atlant, 2014. Print.
12. Main indicators of banks in Ukraine. Web. 17 May 2016. <<http://www.bank.gov.ua>>.
13. Kovalenko, Viktoriia. "Reform and strategic development of the financial system of Ukraine." *Science Rise* 2/3 (7) (2015): 43-46. Print.

Рецензент:

Романюк М.Д. – доктор економічних наук, професор кафедри менеджменту і маркетингу ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”

УДК 336.711

ББК 65.26

Гаркуша Ю.О.

**ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ НА ВІДКРИТОМУ
РИНКУ: ОПЕРАЦІЇ З ДЕПОЗИТНИМИ СЕРТИФІКАТАМИ**

Одеський національний економічний університет,
Міністерство освіти і науки України,
кафедра банківської справи,
65082, м. Одеса, вул. Преображенська, 8,
тел.: 380669933567,
e-mail: yulyaharkusha@gmail.com

Анотація. У статті досліджено діяльність Національного банку України на відкритому ринку. Проаналізовано результати проведення операцій Національного банку України з мобілізації коштів банків шляхом розміщення депозитних сертифікатів. Визначено вплив операцій центрального банку з власними борговими цінними паперами на обсяги торгів депозитними сертифікатами Національного банку України на фондовій біржі та на кредитну активність банків. Виявлені проблеми процентної політики та запропоновані шляхи їх подолання.

Ключові слова: Національний банк України, депозитний сертифікат, відкритий ринок, процентна політика, банки, фондова біржа.

Harkusha Yu.O.

**THE ACTIVITIES OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE ON THE OPEN MARKET:
OPERATION WITH CERTIFICATES OF DEPOSITS**

Odessa national economic university,
Ministry of Education and Science of Ukraine,
Department of Banking
Preobrazhenskaya str., 8, Odessa,
65082, Ukraine,
tel.: 380669933567,
e-mail: yulyaharkusha@gmail.com

Abstract. In the article investigated the activities of the National Bank of Ukraine on the open market. The analysis of operations of the National Bank of Ukraine banks to raise funds placing deposit certificates. Defined impact operations of the central bank's own debt securities to trading volumes deposit certificates of the National Bank of Ukraine on the stock market and the credit activity of banks. Identified problems interest rate policy and the ways to overcome them.

Key words: National Bank of Ukraine, certificates of deposits, open market, interest rate policy, banks, stock exchange.

Вступ. Грошово-кредитна політика як складова загальної політики держави, повинна сприяти соціально-економічному розвитку. За допомогою інструментів грошово-кредитної політики, зокрема операції на відкритому ринку, центральні банки країн мають можливість впливати на функціонування фінансового ринку, що в свою чергу позначається на реальному секторі економіки. Одним із найважливіших каналів передавального механізму монетарної трансмісії є процентний канал, дія якого проявляється через зміну облікової ставки, що